

Peníze – jejich význam pro tržní systém, formy, historie

Historie peněz

Za první peníze jsou považovány, které byly tzv. kalibrované, tedy vyhotovené z předem zvážených kousků železa, stříbra či zlata. Jejich určitá podoba byla používána už v Mezopotámii v období asi 5 tisíc let př.n.l. Na našem území byly ve 2. století př. n. l. raženy stříbrné mince Keltskou civilizací. V době Velkomoravské říše se platilo pomocí tzv. hřiven, kusů železa opracovaných do určitých tvarů. Roku 955 začaly být raženy stříbrné denáry.

Postupem času se hodnota mincí začala odvozovat od podílu drahých kovů v nich obsažených. Mince tak měly určitý, definovaný, obsah zlata nebo stříbra. Drobné mince pak byly zhotovovány z mědi nebo bronzu. Mezi další standardy výroby mincí patřilo právo ražby, jež měl většinou panovník země. Už v daných dobách se země potýkaly s paděláním mincí. Dalším jevem, který jejich výrobu a používání ztěžoval, byly výkyvy v množství dostupného zlata a stříbra.

Mince jako hlavní platidlo přestalo postupem času stačit. Jejich pozici vystřídaly během 17. století bankovky neboli tištěné papírové peníze, vedle kterých se na trhu objevily také směnky a různorodé doklady o časových obchodech, např. o termínovaných kontraktech, a dluhopisy.

Bankovky vznikly jako doklady o tom, že jejich držitel může přijít do banky a požadovat za svůj „papír“ určité množství zlata. Šlo o systém nazývaný jako „zlatý standard“, který fungoval od roku 1871 až do 1. světové války. Ve válečném období byl tento systém příliš obtížný a státům, které jej používaly, nedovoloval působení inflace. S jeho zánikem se pojí naprosté znehodnocení úspor obyvatelstva, kdy se ceny zvyšovaly i o miliony procent, a došlo tak k velkému hospodářskému rozvratu.

Na konci roku 1923 byla provedena měnová reforma zahrnující nové bankovky. Během půl roku se finanční situace uklidnila a postupem času se přešlo k systému, který fungoval na podobném principu, jaký známe dnes. Během 70. let se vyvinul systém vzájemné směnitelnosti měn, na kterém je založen např. Evropský měnový systém.¹

---

¹ DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. s. 142 - 150.

Význam peněz pro tržní systémy

Peníze jsou všeobecně přijímaným aktivem, kterým lze provádět platbu za zboží a služby. Publikace Finanční vzdělávání pro střední školy definuje peníze těmito slovy: „*Peníze jsou jakékoliv aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při splácení dluhu.*“²

Dle další definice z online zdrojů jsou peníze statkem, který slouží jako běžně přijímané platidlo v určité společnosti. Peníze dokáží vyjadřovat hodnotu zboží a umožňují jeho koupi, prodej a provádění plateb.³

Funkce peněz

Peníze plní 3 základní funkce. Jsou prostředkem směny, což znamená, že mají schopnost zprostředkovávat směnné akty. Ty se dále dělí na akty bezhotovostní a směnné akty oběživem, tedy platby hotovostí. Díky této funkci je možno oddělit nákup a prodej zboží, což je klíčové pro ekonomiku, a to především z hlediska snižování transakčních nákladů. Jejich další výhodou je univerzálnost, díky které je mohou přijímat všichni prodejci za jakékoliv zboží.⁴

Peníze jsou také účetní/zúčtovací jednotkou, což je schopnost být mírou ocenění všech výrobků a služeb. Cenu zboží i služeb jde vyjádřit pouze v penězích.⁵

Jejich poslední funkcí je schopnost uchovat kupní sílu v čase, a to z důvodu, že jsou trvanlivé, odolné proti opotřebování, dělitelné a obecně akceptovatelné. Tvoří se tak zásoba kupní síly v čase a peníze v ní vystupují jako jedna ze složek bohatství. Kromě zmíněného statku plní stejnou funkci například akcie, umělecká díla nebo nemovitosti, které s sebou oproti penězům nesou i podstatnou výhodu – nepodléhají riziku znehodnocování inflací.⁶

Uchování hodnoty peněz je ale relativní - svou hodnotu mohou získávat i ztrácet. Při klesání cenové hladiny peníze posilují, což znamená, že za stejné množství peněz si spotřebitel může koupit více zboží a služeb. Pokud cenová hladina stoupá, dochází

---

² DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice.. s. 153.

³ O penězích [online]. 2019[cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <<https://http://penize.org/o-penezich/.html/>>

⁴ BALABÁN, Zdeněk a Ivan NOVESKÝ. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. Praha: COFET, c2009. s. 127.

⁵ BALABÁN, Zdeněk a Ivan NOVESKÝ. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. Praha: COFET, c2009. s. 27.

⁶ Tamtéž, s. 128.

k opačnému jevu, a peníze část své hodnoty ztrácí. Jsou ale komoditou, která má schopnost uchovávat hodnotu lepší, než většina jiných.⁷

Vlastnosti peněz

Aby peníze mohly plnit výše zmíněné funkce, musí mít určité vlastnosti. Jsou to univerzálnost, tedy možnost koupit si za peníze jakékoliv zboží či služby, stabilita – peníze by měly mít přibližně stejnou hodnotu v průběhu delšího časového úseku, přenosnost, neboli vhodné rozměry a lehkost, aby byly lehce přenosné. Dále dělitelnost - kovy mohou i v malých částech vyjadřovat velkou hodnotu, rozeznatelnost - ryzost a druh kovů podle barvy, a trvanlivost, což znamená, že jsou vyhotoveny z materiálů, které se nesmí kazit a musí mít přijatelně dlouhou životnost.⁸

Formy peněz

Peníze se vyskytují ve dvou základních formách, a to jako oběživo a bezhotovostní peníze. Oběživo neboli hotové peníze, dělíme na mince a na bankovky. Bezhotovostní peníze jsou jinak nazývány depozita. Jedná se o peníze, jež jsou uloženy na účtech u peněžních ústavů. Jsou využívány při bezhotovostních platebních stycích mezi bankami, podniky i jednotlivci, jsou zde zahrnuty i platby kartami, atd.⁹

Kryptoměny

Kryptoměny jsou moderní podobou peněz, jejíž podstatou je její pouze digitální či virtuální podoba. Jedná se o tzv. „jedničky a nuly“. Vyznačují se tím, že nepodléhají žádné centrální bance nebo státní autoritě, nejsou tak ovlivňovány jejich kurzy ani množství. Jejich kurz vůči dalším měnám je zároveň velmi nestabilní a mnohdy se mění o desítky procent i během vteřin.¹⁰

Tyto peníze původně vznikaly jako programátorský teoretický koncept decentralizované, nepadělatelné a neovlivnitelné měny. Jejich první a nejznámější vlastností

---

⁷ DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. s. 153-154.

⁸ 1.1 PENÍZE, JEJICH VLASTNOSTI A FUNKCE [online]. 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://poznej.jacr.cz/ukazka_student1.htm />.

⁹ Formy peněz [online]. 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <<https://http://penize.org/o-penezich/.html/>>

¹⁰ Kryptoměny [online]. 2000 - 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <<https://www.penize.cz/kryptomeny>>

byla schopnost anonymně převádět peněžní prostředky kdekoliv po světě, a to v řádu pouhých desítek vteřin.

Hodnota kryptoměn je určována poptávkou po nich. Čím více je zájemců o danou měnu, tím tedy roste její cena. Množství těchto „peněz“ je omezené a v momentě, kdy budou tzv. vytěženy, bude s nimi možné pouze obchodovat. Kryptoměnu lze získat tzv. těžbou na počítači – pomocí grafické karty, nebo na specializovaném hardwaru. Dále je lze směnit ve specializovaných směnárnách.

Aktuálně existují stovky druhů kryptoměn, z nichž nejznámější jsou měny Bitcoin, Bitcoin Cash, Ethereum, Litecoin, XRP (Ripple), EOS, NEO, Stellar, Monero nebo Dash.¹¹

Ochranné prvky na bankovkách

Všechny bankovky jsou opatřeny ochrannými prvky, které slouží jako ochrana před paděláním. Jsou jimi znaky umístěné na celé ploše bankovek, vytvořené různými materiály, způsoby tisku nebo barvami. Česká bankovky mohou obsahovat celkem až 8 druhů ochranných prvků. Patří mezi ně vodoznak, okénkový proužek s mikrotextem, barevná vlákna zapuštěná v papíru, soutisková značka, skrytý obrazec, proměnlivá barva, iridiscentní pruh a mikrotext.¹²

---

¹¹ Kryptoměny [online]. 2000 - 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <<https://www.kurzy.cz/kryptomeny//>>.

¹² Všechny informace o ochranných prvcích z: Ochranné prvky [online]. 2003 - 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/platidla/ochranné_prvky.html/>.

DIDAKTICKÁ ČÁST - PŘÍPRAVA NA HODINU

Výše popisovanému učivu by byly věnovány celkem 2 vyučovací hodiny, tedy 90 minut času. Hodiny jsou koncipovány po 1. ročník čtyřletého nebo 5. ročník osmiletého gymnázia, proto příprava hodiny vycházela z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Její zařazení do RVP je následující:

- vzdělávací oblast: Člověk a svět práce
- vzdělávací obsah: Finance
- učivo: Peníze

V první části 1. hodiny budou zjišťovány prekoncepty žáků. Dále se budeme zabývat historií peněz a jejich dnešními formami. Na danou vyučovací hodinu bude navazovat hodina další, kdy budou žákům představeny témata: význam peněz pro tržní systémy, vlastnosti peněz a ochranné prvky na bankovkách.

Mezi klíčové kompetence daných hodin patří:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence občanská

Jako cíle, jichž by mělo být na konci hodiny dosaženo, byly zvoleny:

- Žák se seznámí s vývojem peněz.
- Žák pochopí, jakou funkci plní peníze, a jaké mají vlastnosti.
- Žák dokáže rozpoznat ochranné prvky na stokorunové bankovce.
- Žák samostatně vyplní pracovní list související s probranou látkou a následně jej vyhodnotí ve spolupráci se spolužákem.

Daných cílů bude dosahováno pomocí výukových metod:

- Výklad učitele – výklad a objasnění nové látky
- Výukový rozhovor – kladení otázek, které slouží k prověření, zda žáci pochopili podstatné informace
- Názorně - demonstrační metody – video o historii peněz, názorná ukázka ochranných prvků bankovek

- Dovednostně – praktické metody – žáci poznají ochranné prvky na stokorunové bankovce.

V hodině budou použity následující pomůcky: počítač, dataprojektor, PowerPoint prezentace, stokoruny (každý žák bude mít předem pokyn donést si svou stokorunu), pracovní list.

Výuková jednotka bude mít časovou dotaci 2x 45 minut a bude rozvržena následujícím způsobem:

- 1. hodina - zjištění žákovských prekonceptů (7 minut), výklad o historii peněz s a formách peněz s pomocí prezentace (15 minut), video o historii peněz (10 minut), zápis (6 minut), celkové shrnutí (7 minut)
- 2. hodina – navázání na předchozí vyučovací hodinu (3 minuty), výklad nové látky s pomocí prezentace, výukový rozhovor k objasnění potřebných informací (10 minut), představení českých bankovek a osobností, které jsou na nich vyobrazené (10 minut), zápis do sešitů (5 minut), samostatné rozpoznávání ochranných prvků na stokorunové bankovce (7 minut), vyplňování pracovního listu shrnujícího celou výukovou jednotku a jeho konzultace se spolužákem a následná společná kontrola (7 minut), celkové shrnutí tématu (3 minuty).

Podoba pracovního listu:

Za první podobu peněz jsou považovány tzv. _____ mince. Jejich nejstarší podoba byla používána v Mezopotámii v období asi _____ př.n.l. Na našem území razila první mince _____ civilizace. Roku 955 začaly být raženy _____. Dnes jsou využívány dvě základní podoby peněz, a to _____ a _____ peníze. Časté je také používání tzv. _____, mezi jejich druhy patří například _____ nebo _____.

Peníze plní 3 základní funkce. Jsou _____ směny, což znamená, že dokáží zprostředkovat směnné akty, a to jak _____, tak _____. Dále jsou takzvanou účetní jednotkou, což znamená, že mají schopnost být mírou ocenění všech _____ a _____. Jejich poslední funkcí je schopnost uchovat _____ v čase. Mezi vlastností peněz patří U _____, S _____, P _____, T _____, D _____ a R _____.

Vzpomeneš si alespoň na 5 ochranných prvků na penězích?

Kdo je na které české bankovce?

100 Kč	Jan Amos Komenský
200 Kč	Božena Němcová
500 Kč	Tomáš Garrigue Masaryk
1000 Kč	Karel IV.
2000 Kč	František Palacký
5000 Kč	Ema Destinová

Správně vyplněný pracovní list:

Za první podobu peněz jsou považovány tzv. kalibrované mince. Jejich nejstarší podoba byla používána v Mezopotámii v období asi 5000 let př.n.l. Na našem území razila první mince Keltská civilizace. Roku 955 začaly být raženy denáry. Dnes jsou využívány dvě základní podoby peněz, a to oběživo a bezhotovostní peníze. Časté je také používání tzv. kryptoměn, mezi jejichž druhy patří například Bitcoin nebo Litecoin (a další druhy uvedené výše).

Peníze plní 3 základní funkce. Jsou prostředkem směny, což znamená, že dokáží zprostředkovat směnné akty, a to jak oběživem, tak bezhotovostní. Dále jsou takzvanou účetní jednotkou, což znamená, že mají schopnost být mírou ocenění všech výrobků a služeb. Jejich poslední funkcí je schopnost uchovat kupní sílu v čase. Mezi vlastností peněz patří Univerzálnost, Stabilita, Přenosnost, Trvanlivost, Dělitelnost a Rozeznatelnost.

Vzpomeneš si alespoň na 5 ochranných prvků na peněžích?

Vodoznak, okénkový proužek s mikrotextem, barevná vlákna, soutisková značka, skrytý obrazec, proměnlivá barva, iridiscentní pruh, mikrotext.

100 Kč	Karel IV.
200 Kč	Jan Amos Komenský
500 Kč	Božena Němcová
1000 Kč	František Palacký
2000 Kč	Ema Destinová
5000 Kč	Tomáš Garrigue Masaryk

ZDROJE

- BALABÁN, Zdeněk a Ivan NOVESKÝ. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: COFET, c2009. ISBN 978-80-254-4207-4.
- DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9
- *Formy peněz* [online]. 2019[cit. 2019-03-29]. Dostupné z: < <http://penize.org/formy-penez/>>
- Kryptoměny [online]. 2000 - 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: < <https://www.kurzy.cz/kryptomeny/>>.
- Kryptoměny [online]. 2000 - 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: < <https://www.penize.cz/kryptomeny>>
- *O penězích* [online]. 2019[cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <<https://http://penize.org/o-penezich/.html/>>
- *Ochranné prvky* [online]. 2003 - 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/platidla/ochranne_prvky.html/>.
- *Peníze, jejich vlastnosti a funkce* [online]. 2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: < http://poznej.jacr.cz/ukazka_student1.htm />.